

SADELGALLMYGGAN OCH KORNMYGGAN

Dessa båda skadegörare på stråsäd har i Sverige under senare år fört en ur växtskyddssynpunkt ganska anonym tillvaro. Skälen till att ändå uppmärksamma dem är; för sadelgallmyggan den uppförökning som ägde rum i Sydsverige under 50- och 60-talen med lokala allvarliga angrepp som följd, och för kornmyggan dess betydelse internationellt och historiskt.

Bägge arterna tillhör familjen gallmyggor (Cecidomyiidae), och skadorna orsakas av larverna, som lever skyddat mellan bladslidor och strån. Larverna är benlösa, små och trinda med avsmalnande ändrar. De saknar tydligt avgränsat huvud. De fullbildade myggorna är kortlivade, små och bräckliga och har långa ben och antenner.

SADELGALLMYGGAN

Sadelgallmyggan (*Haplodiplosis marginata* (von Roser) syn. *H. equestris* (Wagner)) förekommer allmänt i stora delar av Europa och orsakade stora skador i flera länder under 50- och 60-talen, bl.a. i Danmark. I Sverige drabbades vissa områden i Skåne och södra Halland, där angreppen kulminerade under slutet av 60-talet. På senare tid har

svåra angrepp dock varit mycket ovanliga i Sverige. Sadelgallmyggan kan betraktas som en växtföljdsparasit, som kan massföröka sig framför allt vid ensidig spannmålsodling på styvare jordar. Av stråsädesslagen är det framför allt vete och korn som angrips av denna mygga, vars larver lever innanför bladslidorna, där sadelformade galler bildas ovanför ledknutarna. Kvickrot är en tredje god värdväxt, men även havre, råg och en del andra gräs angrips, om än i mindre omfattning.

Sadelformade fördjupningar orsakade av sadelgallmyggans larver. Foto: Karl-Arne Hedene

Skadebild och biologi

Enstaka larver orsakar vanligen inga synliga skador, men med fler än 5–6 larver per bladslida blir denna något uppsväld och strået krokigt. Kraftiga angrepp leder också till en tydlig förkortning av den angripna stråinternoden. Många intilliggande gallbildningar gör strået sprött, vilket kan leda till stråbrytning, särskilt vid tidiga angrepp då gallerna hamnar på lägre delar av plantan. Skadebilden är också beroende av vädret under sensommaren; vid fuktig väderlek stöter det lätt till svampsjukdomar i angreppsställena.

Sadelgallmyggan övervintrar i jorden som larv, vilken under våren tar sig upp till markytan för att förpuppas. En del stannar dock mer än en vinter i jorden. Pupporna kläcks på natten eller tidigt på morgonen och de ca 4 mm långa vuxna myggornas parning och äggläggning börjar nära nog direkt därefter. Angreppen drabbar främst kläckningsfältet och dess omedelbara närhet. Myggornas flygtid infaller vanligen i slutet av maj eller under första halvan av juni, men påverkas av väderleken och är ofta utsträckt i tiden. Äggen är röda, liksom

myggan, och läggs ofta i samlade rader på de övre bladens ovansidor. Äggen är bara 0,3–0,4 mm långa, men äggsamlingarna syns ändå tydligt med blotta ögat om man vet vad man letar efter. Kläckningen sker efter en dryg vecka, varefter den vita, sedermera laxröda, larven kryper ned mellan bladslidan och strået. Efter en knapp en månad är larven 4–5 mm lång och lämnar då växten, ofta i avslutning till regn, för att gräva ned sig i markens övre skikt.

Åtgärder

Kraftiga angrepp förebyggs främst genom växtföljden, men också genom att hålla efter kvickrotten. Enligt de äldre danska och svenska rekommendationerna lönar sig kemisk bekämpning om det finns 10–15 ägg på minst hälften av stråna. Som jämförelse kan nämnas att genomsnittsangreppen i olika skånska områden var mellan ca 5 och 20% angripna strån enligt inventeringar från slutet av 60-talet. Tidiga angrepp är allvarigare än sena, och vårvede är känsligare än höstvede och korn. En eventuell bekämpning sätts in en dryg vecka efter det att äggläggningen kommit igång på allvar. Man kommer då åt merparten av de ägg som lagts samt de fullbildade myggor som befinner sig i fälten. När larverna väl tagit sig in under bladslidorna är de svåråtkomliga.

KORNMYGGAN

Kornmyggan, eller "den hessiska flugan" (*Mayetiola destructor* (Say)), har orsakat betydande skador i områden med omfattande veteodling i bl.a. Nordamerika, Nordafrika och delar av Europa, men ej hos oss. En inventering på 50-talet visade dock att myggan förekom i nästan hälften av de undersökta fälten i Syd- och Mellansverige. Angreppen var dock små och ur växtskyddssynpunkt obetydliga. I den svenska litteraturen nämns en svår härjning på korn år 1898 på Gotland. Liksom sadelgallmyggan är den en stråskadegörare, och den angriper vete, korn och råg.

Där kornmyggan orsakar stora skador uppträder den i åtminstone två generationer; en på hösten som angriper höstsådden, och en som angriper

grödorna på våren. Angripna plantor blir till en början ofta blågröna och kortvuxna. Det är också vanligt att huvudskotten vissnar och att bestockningen minskar. Skadorna är ofta lindrigare på våren, då växterna har kraftigare tillväxt. Ofta orsakar angreppen också liggsäd, då stråna lätt bryts i angreppsställena.

De röda äggen läggs på bladen och larverna tar sig sedan in under bladslidorna. Yngre plantor angrips i hjärtskottet, annars ovanför någon av de nedre ledknutarna. Den vita larven lämnar aldrig växten, utan går i en kortare eller längre tids vila i ett "linfröliknande" puparium.

I de nordamerikanska vetedistrikten skyddar man sig mot angrepp genom att så under "säkra perioder", så att vetet kommer upp efter de kortlivade myggornas flygperiod. I Danmark sker höstsådden vanligen efter höstgenerationens flygtid, vilket begränsar myggans möjlighet till massförökning där. I nordöstra Skottland har kornmyggan endast en generation per år, men hur fallet är i Sverige är oklart.

Litteratur

- Andersson, K. 1968. Sadelgallmyggan under 1967. *Växtskyddsnotiser* 32, 1, 8–12.
- Andersson, K. 1969. Sadelgallmyggan förekommer allmänt i Skåne och Halland. *Växtskyddsnotiser* 33, 2–3, 33–40.
- Barnes, H.F. 1956. *Gall midges of economic importance*. Vol. VI. Crosby Lockwood & Son Ltd, London.
- Johansson, D. 1961. Sadelgallmyggans (*Haplodiplosis equestris* Wagn.) uppträdande i södra Sverige under senare år. *Växtskyddsnotiser* 25, 1, 2–9.
- Nilsson, H. E. 1960. Studies on the occurrence of *Mayetiola destructor* Say (The Hessian Fly), *Cephus pygmaeus* L. (the Wheat Stem Sawfly) and *Eurytoma suecica* v. Rosen on wheat in Sweden 1958. *St. Växtsk. Anst. Medd.* 11, 82.

Text: David Stephansson
Västertorg 5 A
752 43 Uppsala

Februari 1998

Faktablad om växtskydd utges inom områdena Jordbruk och Trädgård. Faktabladen kan beställas som årsabonnemang, komplett serie eller enstaka exemplar.

Eftertryck av denna publikation är förbjudet enligt lag. Den som vill mångfaldiga något av innehållet måste först få tillstånd från SLU, Inst. för entomologi. Tel. 018–67 23 47.

ISSN 1100-5025

© Sveriges lantbruksuniversitet

Ansvarig

utgivare: Maj-Lis Pettersson

Redaktörer:

Jordbruk:
Ulla Ekström, Alnarp
Maj-Lis Pettersson, Uppsala
Trädgård:
Maj-Lis Pettersson

Distribution: SLU Publikationstjänst
Box 7075, 750 07 Uppsala
Tel. 018–67 11 00
Fax. 018–67 28 54